

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת סנהדרין - דף לג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם שייך בדורות האחרונים טעות בשיקול הדעת

טעה בדבר משנה ביאר רב אשי, אף אם טעה בתוספתא של רבי חייה ורבי אושיעא, בדברי רב ושמואל וכן בדברי האמוראים כרב אשי ורבינא. יש לברר האם בדורות המאוחרים לאחר שיש לנו את כל הפוסקים לפנינו, האם טעות מוגדרת כטעות בדבר משנה, או כטעות בשיקול הדעת. נושא זה ארוך מאוד ונביא ממש בקצרה את הדברים מהראשונים ואף באחרונים האריכו בזה מאוד (עי' עוד ברדב"ז ח"ד אלף קכו. חות יאיר קסה. לחם רב סי' פד וסי' קפד. באמרי בינה דיינים סי' לב)

הביא הב"י (ח"מ סי' כה) כתב הראב"ד שאין אדם עתה בזמנינו רשאי לחלוק על דברי גאון וכו' לפיכך החולק על דברי גאון הוי כטועה בדבר משנה וכו'.

הראב"ד ע"ש לפנינו (סי' י) כתב, כתב בעל המאור (יב, א ד"ה בבא רביעאה) שמעתי משם חכם גדול מחכמי דורנו שלפנינו דאיזנא לית לן טועה בשיקול הדעת שהרי כל ההלכות פסוקות בידינו או מן התלמוד או מן הגאונים שאחר התלמוד, הלכך לא משכחת האיזנא טועה בשיקול הדעת, אלא כל הטועים בדבר משנה הם טועים.

ואני אין נראה לי דברים הללו אלא כל מי שאין טעותו מתבררת מן המשנה או מן התלמוד מפורש בלי ספק לאו טועה בדבר משנה הוא אלא בשיקול הדעת כעין ההיא עובדא (לעיל כט, ב) עיי"ש וכו'. וכתב שלא תמיד שייך לברר טעותו ממשנתו ומתלמודו מפורש טועה בשיקול הדעת הוא.

מה שפסקו הגאונים אחר סתימת התלמוד מדעת מכרעת, ולא מהלכה ברורה ופסוקה מהתלמוד, מי שטועה בזה מוגדר לטועה בשיקול הדעת ולא בדבר משנה.

והראב"ד כתב על דברי בעל המאור, אמת אמר החכם שאם טעה בפסקי הגאונים שלא שמע דבריהם, ואילו שמע היה חוזר בו באמת ובבירור זהו טועה בדבר משנה. וקרוב אני לומר שאפילו אם היה חולק על פסק הגאון מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדעת הגאון ולא כפירושו גם זה טועה בדבר משנה, שאין לנו עתה לחלוק על דברי גאון מראיית דעתנו לפרש הענין בדרך אחרת עד שישתנה הדין מדברי הגאון אם לא בקושיא מפורסמת וזהו דבר שאין נמצא.

האם רבי טרפון האכיל לכלבים בידו? ומו"צ שביעך חמץ

על דברי רב ששת שאמר טעה בדבר משנה הדין חוזר, שאלה הגמ' ממה שהטריף רבי טרפון פרה שהוציאו את רחמה, וחכמים אמרו שאין היא טריפה וכו'. מבאר הגמ' למסקנא שאמר לו ר"ע ב' דברים, א. טועה בדבר משנה. ב. אם טעית בשיקול הדעת, אתה מומחה ופטור.

וכבר כתבו התוס' (ד"ה השתא) שלא מדובר שהאכיל רבי טרפון בידו את הכלבים, שהרי הגמ' שאלה קושיא מהמשנה שלנו שמבאר שהדין חוזר, ובמשנה בבכורות מבואר שאין הדין חוזר וישלם הדין מביתו. והביא כמה וכמה ביאורים, ודעת רב חסדא, שהמבואר במשנה שלנו שהדין חוזר, באופן שהדין לא נתן ביד אלא כך פסק. ומה שאמרו בבכורות שאין הדין חוזר וישלם מביתו חוזר. ועפ"י התבאר המשנה לגבי דיני נפשות, מחזירים לזכות היינו זכותו של הנתבע. "אין מחזירים לחובה" זכות של אחד כלפי חובה של אחר, והגמ' שאלת **בקושיא על ביאור זה** שהרי האופן היחיד שיכול להיות חובה למישהו אם נזכה את הנתבע בדיני נפשות, זה חובה לגואל הדם. ולא יתכן שאמרה המשנה שהדין לא יחזור ונהרוג את הנתבע מחמת שלא נח לו לגואל הדם שישאר הנתבע בחיים. אלא **ביאר רבינא** בדין ביאה שלא רב חסדא, והמשנה שאמר "זכאי" שייך בנתן ביד ע"י שנטל משכנו מהנתבע לנתבע. וכן בטימא את הטהור, שנתן שרץ על הפירות. וכן בטיהר את הטמא, שעירב בין פירותיו.

מ"נקי אל תהרוג" למדנו שאם בא ללמד זכות על היוצא חייב בדיני נפשות מחזירים לזכות ולא לחובה. וכן **לגבי מלקות** למדנו "רשע" שאין מחזירים לחובה, וכן למדו בבביתא. אמר רבי **חייא בר אבא בשם ר' יוחנן**, מה שאמרו שאין מחזירים את הדין לחובה בדיני נפשות, **זה רק בטעות שיכל הדין לטעות** בדבר שאין הצדוקים מאמינים היינו בדברים שבאו בדרך הלימודים. **בדברים פשוטים** שאין הצדוקים מודים, אין כאן פסק בודאי שהדין חוזר אף לחובה. **שאל רבי חייא בר אבא את ר' יוחנן**, האם חוזר לחובה דין שזיכה נואף ונואפת. אמר לו הרי עתה למדנו שטעות כזו חוזרת. וכן אמר רבי אמי בשם ר' יוחנן טעה בנואף ונואפת חוזר לחובה. ואין חוזרים, **ביאר רבי אבהו בשם ר' יוחנן** בטעה בדין ביאה שלא כדרכה, שבה אין הצדוקים מודים (עי' תוס' שאינם מודים בטערה). **מבואר במשנה** שכולם יכולים ללמד זכות על הנידון בדיני נפשות, **הבינה הגמ'** שחזרוב כלפי העדים והדבר תלוי במחלוקת, לדעת רבנן, אין העדים יכולים לחוות דעה בנושא העדות שנאמר "ועד אחד לא יענה בנפש למות", ואין אחד מהתלמידים יכול ללמד חובה ממה שנאמר "למות" ויכול רק למרר זכות. **וה"ל ביאר** ברבנן אם יעיד העד לזכות נראה הדבר כאילו הוא נוגע בעדותו. **ורבי יוסי סובר** שהעדים יכולים ללמד זכות, והפוסק "לא יענה" מתייחס ביחס לעדות לחובה. **ביאר רב פפא**, האמור במשנה לכו"ע, משום שלא דיברו ביחס לעדים אלא ביחס לתלמידים הבאים ללמוד מהדיינים, **ולכו"ע** פותחת בזכות.

את הפרה לפני רבי טרפון לדעת בהיתרה לאכילה. וסבר רבי טרפון שהיות ואין לה רחם הבהמה טריפה, ורבי טרפון לשיטתו במסכת ביצה (כז, ב) שבהמה שמתה אסור להזיזה ממקומה וא"כ היה צריך להיות שהבמה שהטריף רבי טרפון תשאר אצלו ותסריח, לכך שיסה את הכלבים בהמה, ומוגדר כאונס מחמת הריח רע, והיה אסור להזיזה ממקומה מחמת מוקצה, וא"כ ניתן להבין את הגמ' בפשוטו שבאמת רבי טרפון האכיל לכלבים, ולא קשה קושיית תוס' שא"כ זה יהיה מוגדר כנטל ונתן ביד שחיב, משום שכאמור שכאשר הדבר נובע מחמת אונס כפי שלמדנו לגבי חמץ אין הדין מתחייב, ולכן אמר ר"ע לרבי טרפון לאו מידי עבדת.

נושא: מתי חוזר הדין. לימוד זכות

למדנו במשנה שבדיני ממונות יכולים להחזיר את הדין, ואילו **במשנה בבכורות** למדנו שאין מחזירים את הדין ואם טעה הדין ישלם מביתו את הטעות שנמחרה בעטיו. ואין **לומר כדברי רב יוסף** שדין מומחה נאמן להחזיר את הדין, שהרי מבואר שדין מומחה פטור על טעותו. **לדעת ר"ג**, כאשר יש דין גדול מהדין שדן, והדין הגדול אמר להחזיר את הדין, חוזרים מהדין. ואם אין דין גדול ממנו אין מחזירים את הדין. **לדעת רב ששת**, אם טעה בדבר משנה הדין חוזר, ואם טעה בשיקול הדעת אין הדין חוזר. **אמר לרב אשי לרבינא**, טועה בדבר משנה זה כולל, אף אם טעה בתוספתא של רבי חייה ורבי אושיעא, בדברי רב ושמואל וכן בדברי האמוראים כרב אשי ורבינא. **ביאר רב פפא**, טעות בשיקול הדעת הכוונה שעשה הדין כמיעוט בהלכה שלא נפסקה ורוב דיינים סוברים כצד אחד והוא פסק כצד השני.

על דברי רב ששת שאמר טעה בדבר משנה הדין חוזר, **שאלה הגמ'** ממה שהטריף רבי טרפון פרה שהוציאו את רחמה, **וחכמים אמרו** שאין היא טריפה שהרי אמר תודוס הרופא שהיות והפרות של אלכסנדריה של מצרים היו משובחות היו מוציאים להם את הרחם לפני שיצאו ממצרים כדי לא ירבו אותם במקומות אחרים, **ופרות** אלו המשיכו לחיות ואינם טריפה. **ואמר רבי טרפון** "הלכה חמורך טרפון" היינו שחשב לשלם את טעותו שהטריף. **אמר לו ר"ע** והרי אתה מומחה ואתה פטור. **ומדוע לא אמר לו ר"ע** את המשנה בחולין שאם נטלה הרחם אין הפרה נטרפת. וא"כ טעה בדבר משנה, הדין חוזר. **מבאר הגמ'** שאמר לו ר"ע ב' דברים, א. טועה בדבר משנה. ב. אם טעית בשיקול הדעת, אתה מומחה ופטור.

ביאר רבא לר"י, שאמנם האכילו את הפרה לכלבים וזה אמר ר"ע לרבי טרפון שבעל הפרה הזיק לעצמו מחמת שהדין חוזר, **שרבי טרפון חשש** שמא יחייבו אותו מחמת שהפרה נאלצה ע"י הכלבים וזה שאמר לו שמצידי לא היה כאן דין.

לדעת רב חסדא, מבואר במשנה שלנו שהדין חוזר, באופן שהדין לא נתן ביד אלא כך פסק. **ומה שאמרו בבכורות** שאין הדין חוזר וישלם מביתו זה באופן שהדין עצמו לקח ונתן ביד התובע. **וביאר הגמ'** אם פסק לחובה מובן מה נתן ביד, ואף אם אמר "פטור אתה" זה כנתן ביד. **ולפנינו במשנה** שביארו שלא נתן ביד, באופן שאמר "זכאי" באמת מוגדר שנתן ביד ואין חוזר. **והמשנה דיברה** רק לגבי מה שחייב שאם לא נתן ביד, הדין חוזר. **ועפ"י התבאר** המשנה לגבי דיני נפשות, מחזירים לזכות היינו זכותו של הנתבע. "אין מחזירים לחובה" זכות של אחד כלפי חובה של אחר, והגמ' שאלת **בקושיא על ביאור זה** שהרי האופן היחיד שיכול להיות חובה למישהו אם נזכה את הנתבע בדיני נפשות, זה חובה לגואל הדם. ולא יתכן שאמרה המשנה שהדין לא יחזור ונהרוג את הנתבע מחמת שלא נח לו לגואל הדם שישאר הנתבע בחיים. אלא **ביאר רבינא** בדין ביאה שלא רב חסדא, והמשנה שאמר "זכאי" שייך בנתן ביד ע"י שנטל משכנו מהנתבע לנתבע. וכן בטימא את הטהור, שנתן שרץ על הפירות. וכן בטיהר את הטמא, שעירב בין פירותיו.

מ"נקי אל תהרוג" למדנו שאם בא ללמד זכות על היוצא חייב בדיני נפשות מחזירים לזכות ולא לחובה. וכן **לגבי מלקות** למדנו "רשע" שאין מחזירים לחובה, וכן למדו בבביתא. אמר רבי **חייא בר אבא בשם ר' יוחנן**, מה שאמרו שאין מחזירים את הדין לחובה בדיני נפשות, **זה רק בטעות שיכל הדין לטעות** בדבר שאין הצדוקים מאמינים היינו בדברים שבאו בדרך הלימודים. **בדברים פשוטים** שאין הצדוקים מודים, אין כאן פסק בודאי שהדין חוזר אף לחובה. **שאל רבי חייא בר אבא את ר' יוחנן**, האם חוזר לחובה דין שזיכה נואף ונואפת. אמר לו הרי עתה למדנו שטעות כזו חוזרת. וכן אמר רבי אמי בשם ר' יוחנן טעה בנואף ונואפת חוזר לחובה. ואין חוזרים, **ביאר רבי אבהו בשם ר' יוחנן** בטעה בדין ביאה שלא כדרכה, שבה אין הצדוקים מודים (עי' תוס' שאינם מודים בטערה).

מבואר במשנה שכולם יכולים ללמד זכות על הנידון בדיני נפשות, **הבינה הגמ'** שחזרוב כלפי העדים והדבר תלוי במחלוקת, לדעת רבנן, אין העדים יכולים לחוות דעה בנושא העדות שנאמר "ועד אחד לא יענה בנפש למות", ואין אחד מהתלמידים יכול ללמד חובה ממה שנאמר "למות" ויכול רק למרר זכות. **וה"ל ביאר** ברבנן אם יעיד העד לזכות נראה הדבר כאילו הוא נוגע בעדותו. **ורבי יוסי סובר** שהעדים יכולים ללמד זכות, והפוסק "לא יענה" מתייחס ביחס לעדות לחובה. **ביאר רב פפא**, האמור במשנה לכו"ע, משום שלא דיברו ביחס לעדים אלא ביחס לתלמידים הבאים ללמוד מהדיינים, **ולכו"ע** פותחת בזכות.